

De excursie in de duinen bij Overveen op 29 oktober 1994

B.W.J.M. Kruijsen & E.J. Weeda

Ondanks dat de weerman veel regen voorspeld had, kwamen er zo'n twintig deelnemers voor de beginnersexcursie bij station Overveen opdagen. Onder begeleiding van Eddy liep het gezelschap langs de binnenduinrand onder een loodgrijze lucht naar de historische uitspanning "Kraantje Lek". Hier genoot de andere excursieleider na afloop van een voorexkursie van een kopje koffie "in stijl" (Wedgewood servies!). Omdat de groep nogal groot was en er zich ook niet-beginners onder de deelnemers bevonden, splitsten wij op in twee groepjes. Ben nam de beginners voor zijn rekening om vooral veel aandacht te besteden aan determinatiekenmerken. Eddy ging met de "gevorderden" op stap. Bij deze groep lag het accent meer op de ecologie van mossen.

Ons eerste bezoek betrof de tot meters hoog met epifyten begroeide iepen langs de Duinlustweg. Hier kregen de beginners een korte inleiding over een aantal hoofdgroepen binnen de blad- en levermosses. Op de iepen waren vertegenwoordigers van de verschillende hoofdgroepen ruim aanwezig: *Metzgeria furcata* (Bleek boomvorkje), *Frullania dilatata* (Helm-roestmos), *Zygodon viridissimus* (Gewoon zijdemos) en *Homalothecium sericeum* (Gewoon zijdemos). De aandacht ging hier vooral uit naar het herkennen van de hoofdgroepen en minder naar herkenning op soortsniveau.

De iepen bleken fraai ontwikkelde epifytenvegetaties te herbergen, waarbij als "finishing touch" *Frullania* met perianthen en *Homalothecium* met kapsels waren getooid. Zijdemos komt langs de gehele Duinlustweg algemeen op iepen voor en op diverse daarvan is de soort met kapsels aan te treffen. In de schorsspletten houdt zich een huisjesslak op, *Calusilia bidentata* (Vale spoelhoren), die ongeveer dezelfde voorkeur heeft als genoemde mossen en in Kennemerland vooral op iepen en Vlieren te vinden is. Ondertussen kondigden de eerste regenbuien zich al aan.

We vervolgden onze weg over het Visserspad, een fietspad dat de brede kalkrijke duinen geheel doorkruist en de binnenduinstrand met landgoederen als Elswout verbindt met het mondaine Zandvoort. In de bosrand langs het begin van het pad zagen we twee neofytische vaatplanten, die zich aan de voet van de beboste noordhelling wonderwel thuisvoelen: *Cardamine impatiens* (Springzaad-veldkers) en *Geranium lucidum* (Glanzige ooievaarsbek). Laatstgenoemde deed zelfs een schuchtere poging tot een tweede bloei. De kalkrijkdom van de duinen is hier erg hoog. Dat blijkt o.a. uit het feit, dat tot in de binnenste duinen mosvegetaties van kalkrijke bodem voorkomen. Zo zien we langs de paden veel *Tortula ruralis var. ruraliformis*, *Tortella flavovirens*, *Ditrichum flexicaule* en de duinvorm van het Gewone klauwtjesmos (*Hypnum cupressiforme var. lacunosum*). Op de beschaduwde steile noordhellingen zagen we naast *Brachythecium rutabulum* met veel kapsels en *Bryum capillare*, goed ontwikkelende vegetaties met *Plagiomnium*-soorten: *P. affine*, *P. undulatum* en *P. cuspidatum*. Vooral de laatste is typisch voor kalkrijke, humeuze noordhellingen in de regio. Aan al deze soorten konden verschillende determinatiekenmerken goed worden getoond: de ruwe kapselsteel van Gewoon dikkopmos (er was zelfs iemand die beweerde dit zonder loupe te kunnen zien), een bladzoom en uittredende nerf (Gedraaid knikmos) en de getande bladrand (alleen in de bovenste helft bij Spits boogsterremos).

Tot onze grote verrassing ontdekten wij op verschillende plaatsen in pioniervegetaties op het duinzand *Brachythecium albicans* met kapsels. Dit nam Ben een week eerder ook in het duingebied Duin en Kruidberg en in de Kennemerduinen waar. Rob van der Valk kent dit verschijnsel uit de Amsterdamse Waterleiding Duinen. Waarschijnlijk komt kapselvorming bij deze soort vaker voor dan wordt aangenomen. Wij vermoeden, dat de soort slechts korte tijd met kapsels is aan te treffen, omdat de kapselstelen snel losraken van de gametofyt. Wij konden hierover geen literatuurgegevens vinden. Wie weet geldt hetzelfde ook de kapselvorming bij *Homalothecium sericeum* en *Pseudoscleropodium purum*. Van beide soorten troffen wij tijdens de excursie materiaal met kapsels aan. Laatstgenoemde in een kruipwilgstruweel met florissante *Pyrola rotundifolia* (Rond wintergroen).

Echte "snoepjes" voor dit duingedeelte, maar ook wel elders in de duinen van Zuid-Kennemerland, zijn *Encalypta streptocarpa* (Groot klokhoedje) en *Climacium dendroides* (Boompjesmos). Beide troffen wij aan op de bovenrand van een deels open deels van struweel voorziene kalkrijke noordhelling. Van *Encalypta* is bekend dat zij in deze regio een zwaartepunt in de verspreiding kent, vergeleken met andere delen van de kalkrijke duinen. In de Kennemerduinen is zij algemeen op noordhellingen, waar zij plaatselijk zelfs aspectbepalend is. Tijdens de excursie vonden wij een groeiplaats van enkele vierkante dm's. Er vlakbij groeide het Boompjesmos met forse planten. Deze soort is plaatselijk in de beboste binnenduinrand van Zuid-Kennemerland algemeen in de bermen van paden en verharde wegen in een bosrijke omgeving.

De weergoden zaten vanaf toen niet meer mee. Kraantje *Lek* lag al ver achter ons: de regen kwam in vlagen over ons heen. Hoewel soorten als het Groot duinsterretje en Smaragdmos zich bij dit weertype goed laten bewonderen, neemt het waarnemingsvermogen van de mossenliefhebber sterk af. En zo eindigde een geslaagde excursie, die zowel beginner als gevorderde veel te bieden had.